

Poř. č. 7/2004

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postavení poškozeného - osoby mladší než 18 let nebo mladší 15 let - při postihu pachatele za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187 trestního zákona

Osoby mladší než osmnáct let nebo osoby mladší patnácti let, vůči nimž se pachatel dopustil trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187 trestního zákona, mohou mít postavení poškozeného v trestním řízení jen za předpokladu, že konkrétní jednání pachatele mělo za následek způsobení některé z újem uvedených v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu. Postavení poškozeného zde tedy nelze dovozovat jen obecně ze skutečnosti, že zákonodárce v zájmu zvýšené ochrany dětí a mládeže před trestnou činností spojenou s drogami postihuje v rámci kvalifikované skutkové podstaty přísněji pachatele, který spáchá uvedený čin vůči osobě mladší než osmnáct let nebo dokonce mladší patnácti let.

Odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství byl signalizován nejednotný postup státních zástupců v otázce, zda v případech trestného činu podle § 187 odst. 1, odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. b) tr. zák. považovat osoby mladší než 18, resp. 15 let za poškozené ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř. Otázka určení osoby poškozené u tohoto trestného činu vyvstala v souvislosti se stanovením právní moci meritorního rozhodnutí o zastavení trestního stíhání v případech distribuce drogy osobám mladším než 18 let, resp. 15 let.¹

¹ Daná problematika vyplynula z následujících skutkových zjištění: Usneseními státní zástupkyně Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové ze dne 4. 12. 2003, sp. zn. 1 KZv 23/2003 bylo podle § 172 odst. 1 písm. c) tr. ř. zastaveno trestní stíhání obviněného mladistvého M. D. a obviněného J. Ž. pro trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. b) tr. zák. Usnesení byla doručena obviněným, obhájcem a v případě mladistvého referátu sociálních věcí Magistrátu města Pardubice. Vrchní státní zastupitelství v Praze považovalo usnesení za věcně správná a vydána v souladu se zákonem. Odborem trestního řízení Nejvyššího státního zastupitelství zákonost v rámci postupu podle § 174a tr. ř. přezkoumávána nebyla, neboť podle jeho názoru usnesení nebyla v právní moci. Spisový materiál byl vrácen prostřednictvím Vrchního státního zastupitelství v Praze Krajskému státnímu zastupitelství v Hradci Králové k doručení poškozeným, za které je podle názoru tohoto odboru třeba považovat i osoby, jimž byla pachatelem droga v konkrétním případě distribuována.

Vrchní státní zastupitelství v Praze svým přípisem ze dne 19. 3. 2004 k výše uvedené věci sdělilo, že v praxi státních zastupitelství existují k této otázce diametrálně odlišná stanoviska, a proto i Vrchní státní zastupitelství v Praze navrhuje vydání stanoviska.

K dané problematice byly zaujaty dva zcela odlišné právní názory.

Podle jednoho právního názoru,² je třeba osobám mladším než 18 let, resp. 15 let, vůči nimž byl trestný čin podle § 187 tr. zák. spáchán, procesní postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř. přiznat. Tento názor argumentuje tím, že zákon dotčeným osobám poskytuje zvýšenou ochranu proto, že nejsou vzhledem k věku dostatečně schopny posoudit důsledky svého jednání, a proto je chrání i proti jejich vůli. Tyto osoby jsou v případě uvedených kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podle § 187 tr. zák. předmětem útoku, kterým je ohrožováno jejich tělesné a duševní zdraví a je ohrožován i jejich mravní vývoj. Takovým jednáním jsou ohroženy společenské vztahy týkající se zejména zdraví občana, proti němuž útok směřoval, a proto je třeba ohrožení zdraví takové osoby považovat za *jinou škodu* ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř., jejíž způsobení opravňuje toho, komu byla způsobena, aby v trestním řízení vystupoval jako poškozený se všemi z toho vyplývajícími procesními důsledky. Argumentováno je také tím, že jde o ohrožovací delikt, kde vznik újmy na zdraví není podmínkou trestnosti, ani nutným předpokladem, aby postižená osoba měla postavení poškozeného. Povaha jednání pachatele je tedy podle tohoto právního názoru velmi obdobná jako u trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti nebo u trestných činů proti rodině a mládeži.

Tento názor argumentuje i tím, že se jedná o obdobnou situaci jako např. u trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák. (viz např. stanovisko bývalého NS ČSSR, sp. zn. Pls 3/67, publikované pod Rt III/1967).

Jiný, odlišný právní názor³ sice nezpochybňuje skutečnost, že předmětná ustanovení trestního zákona poskytují zvýšenou ochranu osobám mladším než 18, resp. 15 let, ani nevylučuje, že nezletilé osoby, kterým byly pachatelem podány drogy, mohou mít postavení poškozeného v trestním řízení, avšak za splnění podmínek uvedených v § 43 odst. 1 tr. ř., tzn. že osobě bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Obecně proto nelze přiznat těmto osobám procesní postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř., resp. dovozovat toto postavení jen ze skutečnosti, že trestný čin byl spáchán vůči této kategorii osob. Dále pak zákonné znaky základní skutkové podstaty uvedené v § 187 odst. 1 tr. zák. ke svému naplnění nepředpokládají vznik škody definované v § 43 odst. 1 tr. ř., zákonné znaky kvalifikované skutkové podstaty podle § 187 odst. 2 písm. b) a odst. 3 písm. b) tr. zák. jsou naplněny již tím, že pachatel např. poskytne drogu nezletilé osobě (aniž dojde k ohrožení zdraví takové osoby, která si vůbec nemusí drogu aplikovat, ani ji mít pro svoji potřebu). Tato ustanovení pouze určují „speciální předmět útoku“. Pokud tedy dojde k naplnění § 187 odst. 2 písm. b), resp. odst. 3 písm. b), bez dalších následků předpokládaných kvalifikovanými skutkovými podstatami § 187 tr. zák., nedošlo jistě ani k ublížení na zdraví, ani majetkové škodě.

² Tento právní názor je zastáván částí státních zástupců Vrchního státního zastupitelství v Praze.

³ Odlišný právní názor je zastáván částí státních zástupců Vrchního státního zastupitelství v Praze a odborem trestního řízení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci.

Konečně pak samotný fakt, že nezletilá osoba obdržela od jiného drogu, lze samo o sobě také těžko považovat za „morální nebo jinou škodu“. Postavení poškozeného v trestním řízení by tato osoba měla jen v případě, že jednání pachatele alespoň ve formě přípravy či pokusu směřovalo k následku na zdraví nezletilce ve smyslu § 187 odst. 3 písm. c), resp. odst. 4 písm. a) tr. zák. (v těchto případech je ale věk oběti nerozhodný).

Argumentováno je i tím, že ustanovení § 43 odst. 1 tr. ř. nerozlišuje kategorie poškozených podle věku, pouze věk poškozené osoby může být důvodem pro odlišný způsob uplatňování práv poškozeného § 45 odst. 1 tr. ř. Poškozenými ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř. se mohou uživatelé drog stát až při splnění podmínek uvedených v tomto ustanovení, tzn. teprve tehdy, až jim fakticky škoda vznikne a tato škoda bude mít zákonné náležitosti pro to, aby mohla být uznána za škodu způsobenou konkrétním pachatelem, a navíc způsobená škoda musí být v přímé příčinné souvislosti s jednáním pachatele. Pouhým zneužíváním drog škoda jako taková nevznikne. To je patrné zvláště u omamných a psychotropních látek, u nichž je proces vzniku závislosti delší, neboť vznik závislosti, ať již fyzické či psychické, by mohl být pokládán za škodu ve smyslu trestního řádu.

Na základě výše uvedeného bylo tedy třeba se zaměřit na otázku, **zda zvýšená ochrana dětí a mládeže** vyjádřená v ustanovení § 187 odst. 2 písm. b), odst. 3 písm. b) tr. zák. **odůvodňuje i jejich postavení jako poškozených** v trestním řízení ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 tr. ř.

Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187 tr. zák. je zařazen ve zvláštní části trestního zákona mezi trestné činy obecně nebezpečné a jeho objektem je zájem na ochraně společnosti a lidí proti možnému ohrožení, které vyplývá z nekontrolovaného nakládání s omamnými a psychotropními látkami, přípravky obsahujícími omamnou nebo psychotropní látku a prekursory nebo jedy.

Trestným je ten, kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává prostředky v ustanovení § 187 tr. zák. uvedené. Zákon nestanoví, jaké množství takové látky se vyžaduje ke spáchání tohoto trestného činu. K trestnosti stačí jakékoli množství, avšak v rámci posuzování stupně společenské nebezpečnosti činu je třeba vždy hodnotit, o jakou látku se v konkrétním případě jedná, jaká je její kvalita a účinnost, zda a v jaké intenzitě bylo zjištěné množství způsobivé ovlivnit psychiku či ohrozit zdraví a život člověka.

Jde o trestný čin ohrožovací, což znamená, že k jeho dokonání postačuje pouhé ohrožení chráněného zájmu.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby spočívají, mimo jiné, ve spáchání tohoto trestného činu vůči osobě mladší než osmnáct let (§ 187 odst. 2 písm. b) tr. zák.) nebo vůči osobě mladší patnácti let (§ 187 odst. 3 písm. b) tr. zák.).

Trestní zákon ve své zvláštní části obsahuje řadu skutkových podstat trestných činů, které byly vytvořeny na ochranu osob mladších osmnácti nebo dokonce patnácti let. Jde například o trestný čin opuštění dítěte, ohrožení mravní výchovy mládeže, únos a obchodování s dětmi či pohlavní zneužívání. Děti a mládež jsou tedy u těchto skutkových podstat trestných činů předmětem útoku.

U některých ustanovení trestního zákona škodlivý zásah do zájmů nezletilého zákonodárce postihuje přísnější trestní sankcí v rámci tzv. kvalifikované skutkové podstaty. Je tomu tak například i u trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zák., dále i šíření

toxikomanie podle § 188a tr. zák., kde je přísněji postižen pachatel, který spáchá takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let nebo dokonce mladší než patnáct let. Je tomu tak proto, že trestná činnost tohoto charakteru zasahuje stále nižší věkovou kategorii. Proto tedy na straně jedné zákon v zájmu ochrany této věkové kategorie před trestnou činností spojenou s drogami zakotvuje jejich zvýšenou ochranu, na straně druhé zpříšňuje trestní postih pachatele, který se drogového deliktu dopustil proti osobě mladší než 18 let, resp. 15 let.

Na postavení osoby mladší než 18 let nebo dokonce mladší 15 let jako poškozené v trestním řízení však nelze usuzovat obecně z toho, že se pachatel svým jednáním podílí na vytváření prostředí, v němž jsou ohrožovány velice významné hodnoty chráněné právním řádem, zejména zdraví a bezpečnost velkého množství osob. Zájem společnosti na ochraně dětí a mládeže před trestnou činností spojenou s drogami vyjádřený v trestním zákoně (z pohledu hmotněprávního) se nikterak nedotýká procesní definice poškozeného (resp. pohledu procesněprávního), která je založena na zcela jasných a přesně definovaných zákonných předpokladech. Tato úprava se zásadně vztahuje na všechna stadia trestního řízení a nepřichází proto v úvahu, aby pojem poškozeného byl vymezen odchýlně pro různá stadia řízení.

Proto je třeba v dané věci jednoznačně konstatovat, že **zvýšená ochrana dětí a mládeže (před nebezpečím, které vyplývá z nekontrolovaného nakládání s prostředky uvedenými v § 187 tr. zák.) vyjádřená v rámci kvalifikované skutkové podstaty drogového trestného činu podle § 187 tr. zák. sama o sobě neodůvodňuje i jejich procesní postavení poškozeného v trestním řízení.** Těmto osobám se proto nedoručuje usnesení o zastavení trestního stíhání, resp. jiné rozhodnutí.

Znamená to tedy, že musí být splněny zákonné podmínky ustanovení § 43 odst. 1 tr. ř., resp. musí dojít konkrétním jednáním pachatele ke způsobení některé z újem předpokládaných citovaným ustanovením trestního řádu.

Ublížením na zdraví se rozumí takový stav (onemocnění, poranění), který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařské ošetření, i když nezanechává trvalé následky.

Majetkovou škodou se rozumí jen skutečně vzniklá škoda, kterou lze vyjádřit v penězích.

Základní skutková podstata trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187 odst. 1 tr. zák., je konstruována tak, že součástí skutku, jímž je tento trestný čin naplněn a znakem jeho skutkové podstaty není způsobení ublížení na zdraví ani způsobení újmy na majetku (majetkové škody) jiné osobě. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby vůbec nepředpokládají majetkovou škodu způsobenou jiné osobě, předpokládá se pouze prospěch samotného pachatele. Osoba, které byly drogy distribuovány proto nemůže mít postavení poškozeného, neboť uvedeným jednáním pachatele jí žádná majetková škoda nevzniká. Způsobení majetkové škody je myslitelné pouze v případě, ve kterém se obviněný zároveň dopustí sbíhajícího se trestného činu, např. některého z majetkových trestných činů, nikoli však v případě spáchání "čistého" drogového deliktu podle § 187 tr. zák.

Teprve okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 187 odst. 3 písm. c) tr. zák. je dána tím, že pachatel způsobil činem uvedeným v § 187 odst. 1 tr. zák. těžkou újmu na zdraví nebo podle § 187 odst. 4 písm. a) tr. zák. těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt. Jen taková osoba, která utrpěla uvedenou újmu na zdraví, má v trestním řízení postavení poškozeného.

Škodou ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 tr. ř. se však nerozumí jen škoda majetková nebo na zdraví, nýbrž i *morální škoda* nebo *jiná škoda*, tedy škoda v širším smyslu, tj. *škodlivý zásah do práv a zájmů dotyčného subjektu*, které jsou chráněny zákonem, i když takový škodlivý zásah nemá za následek vznik nároku na náhradu škody (viz Rt III/1967).

V souvislosti s řešenou problematikou je však třeba mít na zřeteli, že *morální škoda* bude způsobena např. některými trestnými činy proti lidské důstojnosti (trestný čin znásilnění, pohlavní zneužívání) nebo některými trestnými činy hrubě narušujícími občanské soužití. Za morálně poškozeného je tedy třeba podle teorie i praxe považovat například osobu pohlavně zneužitou, znásilněnou nebo křivě obviněného. *Jinou škodou* se pak rozumí zejména škoda způsobená na právech způsobená například trestnými činem pomluvy podle § 206 tr. zák., poškozování cizích práv podle § 209 tr. zák., omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák., zbavení osobní svobody podle § 232 tr. zák., vydírání podle § 235 tr. zák.. *Jiná škoda* vzniká také např. jednáním pachatele proti životu a zdraví (event. proti majetku), které je z hlediska stadií vývoje trestného činu toliko *přípravou* nebo *pokusem*. Takovým jednáním jsou ohroženy společenské vztahy týkající se života, popř. zdraví občana, proti němuž útok směřoval, (nebo společenské vztahy týkající se jeho majetku). Proto tedy v těchto případech (tzn. příprava a pokus) škoda způsobená ohrožením života občana, zdraví a majetku je jinou škodou, jejíž způsobení opravňuje toho, komu byla způsobena, aby vystupoval v trestním řízení jako poškozený.

Konečně pak *jinou škodou* se rozumí také *porucha zdraví menší intenzity*, která nedosahuje stupně a intenzity, jež by bylo možno kvalifikovat jako některý z trestných činů proti životu a zdraví. Ve vztahu k trestnému činu podle § 187 tr. zák. je však třeba konstatovat, že pouhé *ohrožení zdraví osoby* mladší než 18 let nebo mladší 15 let (resp. ohrožení společenského vztahu týkajícího se zdraví občana) omamnou nebo psychotropní látkou (bez způsobení faktického následku) *nelze* považovat za *jinou škodu* ve smyslu § 43 odst. 1 tr. ř.

Toto stanovisko se vydává podle § 12 odst. 2 zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

**Nejvyšší státní zástupkyně:
Mgr. Marie Benešová, v.r.**